SILLABU TAĊ- ĊES (2020)

STUDJI AMBJENTALI SEC 13

SILLABU

Studji Ambjentali SEC 13 (*ma jsirx f'Settembru)
Sillabu L-Ewwel Karta (sagħtejn) + it-Tieni Karta (sagħtejn) + Fieldwork

Introduzzjoni

F'dan is-sillabu t-terminu "ambjent" ifisser is-sett ta' interrelazzjonijiet li jorbtu lill-individwu ma' individwi oħrajn u mal-fatturi fiżiċi ta' madwaru. Is-suċċess tal-individwu fl-ambjent tiegħu huwa determinat mill-livell ta' armonija bejn dawn l-interrelazzjonijiet.

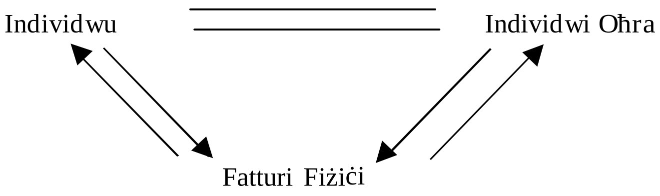

Din id-definizzjoni timplika li l-għalliema għandhom jittrattaw dan is-suġġett b'mod ħolistiku u mhux joffru lill-istudenti tagħhom lista ta' fatti mhux relatati ma' xulxin. L-għalliema huma mitluba sabiex jorbtu flimkien l-aspetti ambjentali kollha, imsemmija aktar 'l quddiem, ħalli b'hekk tingħata idea aktar ċara ta' l-interazzjonijiet li jeżistu bejn il-fatturi kollha li jsawru l-ambjent.

L-aħjar mod li bih jista' jkun ittrattat dan is-suġġett hu permezz ta' approwċ interdixxiplinarju li fih għalliema ta' diversi suġġetti jagħtu s-sehem tagħhom sabiex tingħata dehra sħiħa tal-aspetti differenti li jħaddan fih l-ambjent Malti. Biex dan ikun possibbli, it-time-table trid tkun strutturata b'mod li tiffaċilita din il-flessibilita'.

Għalkemm hu mistenni li l-kandidati jsiru aktar midħla ta' dak kollu li huMalti, is-sillabu jfittex li jippreżenta dan kollu f'dimensjoni aktar wiesgħa, jigifieri f'kuntest Mediterranju. Madanakollu rridu niftakru li biex dan jista' jsir b'mod effettiv, il-kandidati għandhom ikunu aktar konxji ta' l-ambjent immedjat li hemm madwarhom. Għalhekk hu ssuġġerit li, fejn u possibbli, l-aspetti ambjentali msemmija fis-sillabu jkunu relatati mad-dar, mal-komunita', mar-raħal jew mal-belt tal-kandidati li jieħdu dan is-suġġett.

Fl-aħħarnett, kull forma ta' edukazzjoni ambjentali għandha twassal lill-kandidati biex jipparteċipaw b' mod attiv fil-ħarsien u l-kura tal-ambjent. Dan hu l-iskop tal-progett msemmi aktar 'l quddiem fis-sillabu. Għalhekk hu ssuġġerit li l-metodoloġija użata tkun waħda li toffri esperjenza diretta ta' l-ambjent permezz ta' *fieldworks*, diskussjonijiet u tpartit ta' opinjonijiet fil-klassi.

L- Għanijiet

L-għan ewlieni ta' dan is-sillabu hu li jnissel u jrawwem fil-kandidati l-gherf, l-abbiltajiet, l-attitudnijiet u l-valuri meħtieġa sabiex bħala ċittadini, jieħdu ħsieb, isebbħu u jutiliżżaw l-ambjent b'sens ta' risponsabilita' lejn il-ġenerazzjonijiet preżenti u dawk futuri. Għalhekk dan is-sillabu jgħin lill-kandidati:

a) jiksbu t-tagħrif, il-valuri, l-attitudnijiet u l-abbiltajiet prattiċi meħtieġa li jghinuhom ikunu kapaċi jbassru u jsolvu problemi ambjentali billi jipparteċipaw b'mod aktar attiv, risponsabbli u effettiv fil-kura ta' l-ambjent;
b) josservaw l-aspetti biofiżiċi, soċjokulturali u ekonomiċi ta' l-ambjent naturali u dak uman u b'hekk jaslu jifhmu u jinterpretaw il-kumplessitajiet ta' l-interazzjonijiet li hemm bejniethom;
ċ) jiżviluppaw sens ta' risponsabbilita' u solidarjeta' billi jifhmu kif azzjonijiet personali u lokali jistgħu jkollhom riperkussjonijiet nazzjonali, reġjonali u globali.

L - Objettivi ta’ l-Eżami

Il-kandidati huma mistennija li:
a) jiksbu t-tagħrif meħtieġ biex ikunu kapaċi jifhmu l-problemi ambjentali, b’mod speċjali dawk lokali;
b) japplikaw l-għarfien ta’ kunċetti ekoloġiċi u l-ħiliet miksuba biex janalizżaw kwistjonijiet ambjentali;
ċ) japplikaw l-għarfien miksub biex ibassru l-konsegwenzi ta’ azzjonijiet u jissuġġerixxu proposti alternattivi għall-ħarsien ta’ l-ambjent;
d) jagħrfu minn fejn jistgħu jiksbu aktar informazzjoni dwar l-ambjent, ħalli jkunu jistgħu jiffurmaw perspettiva holistika tal-kwistjonijiet ambjentali;
e) jifhmu u jikkomunikaw kif aspetti reliġjużi, ekonomiċi, politiċi u soċjali tal-kulura Maltija jinfluwenzaw l-ambjent;
f) jifhmu u jikkomunikaw l-impatt ambjentali ta’ azzjonijiet individwali;
ġ) jidentifikaw varjeta ta’ kwistjonijiet ambjentali ta’ natura lokali, nazzjonali, reġjonali u globali u l-implikazzjonijiet ekoloġiċi u kulturali ta’ dawn il-kwistjonijiet;
g) jissuġġerixxu soluzzjonijiet alternattivi u prattiċi għall-kwistjonijiet ambjentali u jaraw l-implikazzjonijiet ekoloġiċi u kulturali ta’ dawn is- suġġerimenti;
għ) jifmhu l-ħtieġa ta’ analiżi serja tal-kwistjonijiet ambjentali qabel jittieħdu deċiżjonijiet dwarhom;
ħ) jifhmu kif diversi opinjonijiet u valuri jaffettwaw kwistjonijiet ambjentali u l-ħtieġa ta’ kjarifikazzjoni tal-valuri personali qabel jittieħdu deċizjonijiet dwar l-ambjent;
h) jifhmu l-ħtieġa ta’ azzjoni responsabbli miċ-ċittadini sabiex jinstabu soluzzjonijiet għall-kwistjonijiet ambjentali;
i) janalizzaw kwistjonijiet ambjentali kif ukoll l-valuri/opinjonijiet marbutin magħhom f’kuntest ekoloġiku u kulturali u jkunu kapaċi jidentifikaw soluzzjonijiet prattiċi għalihom;
j) juru li huma kapaċi li jeżaminaw, jiċċaraw u anki jbiddlu valuri u l-opinjonijiet fid-dawl ta’ informazzjoni ġdida;
k) jeżaminaw x’azzjonijiet għandhom jieħdu bħala ċittadini biex isolvu kwistjonijiet ambjentali fid-dawl ta’ l-implikazzjonijiet ekoloġiċi u kulturali tagħhom;
l) jagħżlu l-aħjar azzjoni li jistgħu jieħdu bħala ċittadini sabiex isolvu xi kwistjoni partikolari; u
m) juru kompetenza fil-varjeta’ ta’ azzjonijiet li jista’ jkollhom jieħdu għall-ġid tal-ambjent.

L-iskema ta’ l-Eżami

Il-karta tal-eżami tkun issettjata b’żewġ lingwi: bil-Malti u bl-Ingliż. Il-kandidati jistgħu jwieġbu kull mistoqsija jew bil-Malti jew bl-Ingliż. Madanakollu, ma jistgħux ibiddlu l- lingwa fl-istess tweġiba.

L-Ewwel Karta (45% tal-marka globali) hija obbligatorja għall- kandidati kollha. Il-mistoqsijiet f’din il-karta jirriflettu s-sitt temi kollha inklużi fis-sillabu. Il-kandidati jridu jwieġbu l-mistoqsijiet KOLLHA. Il-karta tinqasam f’żewġ taqsimiet.

Taqsima A: (Marki totali: 40) tinkludi mistoqsijiet qosra, minn 9 sa 15-il mistoqsija li jirriflettu s-sitt temi kollha tas-sillabu.

Taqsima B: (Marki totali: 50). Tinkludi żewġ mistoqsijiet fuq is-sorsi.

Huwa rrakkomandat li l-kandidati jqattgħu 50 minuta fuq taqsima A u siegħa u 10 minuti fuq taqsima B.

It-Tieni Karta (40% tal-marka globali). Ikun hemm żewġ verżjonijiet ta’ din il- karta: it-Tieni Karta A u t-Tieni Karta B. Il-kandidati jridu juru fuq il-formula tar-reġistrazzjoni tagħhom liema verżjoni jridu jagħmlu. Ebda bdil fl-għażla ta’ din il-karta ma jitħalla jsir wara li jkun għalaq iż-żmien tar-reġistrazzjoni. Iż-żewġ verżjonijiet jinqasmu fi tliet taqsimiet:

Taqsima A tinkludi żewġ mistoqsijiet: waħda fuq tema 1 u oħra fuq tema 2

Taqsima B tinkludi żewġ mistoqsijiet: waħda fuq tema 3 u oħra fuq tema 4.

Taqsima Ċ tinkludi żewġ mistoqsijiet: waħda fuq tema 5 u oħra fuq tema 6.

Il-kandidati jridu jwieġbu ERBA’ mistoqsijiet b’ kollox, mill-anqas mistoqsija waħda minn kull taqsima.

It-Tieni Karta A jkollha mistoqsijiet aktar impenjattivi mill-Ewwel Karta. Il-mistoqsijiet ta’ din il- karta jitolbu tweġibiet ta’ natura argumentattiva u analitika u jeżaminaw l-abbilta` tal-kandidati biex isolvu xi problemi li għandhom x’jaqsmu ma’ kull aspett tal-ambjent. Kull mistoqsija jkollha 20 marka: 4 x 20 = 80 marka.

It-Tieni Karta B jkollha mistoqsijiet relattivament inqas impenjattivi minn tal- Ewwel Karta. Il-mistoqsijiet ikunu f'għamla strutturata u jinħtieġu tweġibiet qosra. Il-mistoqsijiet ikunu ta' natura deskrittiva jew fattwali (mhux ta' natura argumentattiva jew analitika). Ma jkun hemm l-ebda mistoqsija li tinħtieġ tweġiba forma ta' esej. Kull mistoqsija jkollha 20 marka: 4 x 20 = 80 marka.

Proġett (15% tal-marka globali)

Dan il-komponent prattiku jkun assessjat mill-iskejjel matul il-kors ta' studju tal-kandidati. Il-proġetti għandhom ikunu aċċessibbli fl-iskejjel tal-kandidati għall-moderazzjoni mill-Markers' Panel. L' *assessments* tal-iskejjel għandhom jaslu għand il-MATSEC Examinations Board skond l-avviż li jingħata mill- Matsec Support Unit.

Il-kandidati privati għandhom jissottomettu il-proġetti tagħhom lill-MATSEC Examinations Board ghall-assessjar mill-*Markers' Panel* skond l-avviż li jingħata mill-Matsec Support Unit.

Il-kandidati jistgħu jissejħu għall-*interview* dwar il-proġett tagħhom.

Noti fuq il-Moderazzjoni tal-Proġett

It-titli tal-proġett jinsabu fuq is-sit elettroniku tal-MATSEC (sezjoni *Assessment*). Il-kandidat għandu jagħżel proġett WIEHED biss.

Il-proġett għandu jikkonsisti f'rapport ta' madwar 1500 sa 2000 kelma fuq is-suġġett magħżul. Fil-kitba tagħhom il-kandidati huma mistennija jiżviluppaw is-suġġett fi kliemhom u jżidu mar-rapport tagħhom statistiċi, *graphs* u ritratti/disinji addattati (b'*captions* addattati). Filwaqt li l-kandidati huma mħeġġa jagħmlu użu mill-letteratura li teżisti u mill-Internet għar-riċerka tagħhom, ta' min ifakkarhom li xogħol ikkupjat ikun penalizżat severament.

Dan ix-xogħol ikollu marka totali ta' 30/200 jew 15% tal-marka globali ta' l-eżami. Waqt il-moderazzjoni tal-proġett il-*Markers' Panel* iqisu dawn il-punti:

a) L-ippjanar u l- inizjattiva tal-kandidati biex jaħdmu waħidhom;
b) L-iżvilupp tax-xogħol li juri l-abbilta' tal-kandidati li jiffaċċjaw sitwazzjonijiet u nies biex ikunu jistgħu jagħmlu osservazzjonijiet u jiġbru u jassessjaw it- tagħrif;
c) L-istinkar (*effort*) li jassigura li r-rapport ikun riżultat ta' ħidma, osservazzjonijiet u ideat personali;
d) Il-kapaċita' li jsir użu minn tagħrif, surveys, u statistiċi;
e) Il-konklużjoni li turi ideat, osservazzjonijiet u suġġerimenti li l-kandidati jagħmlu b 'riżultat ta' dak kollu li josservaw u jiġġudikaw.

Ir-Riżultati

Il-kandidati li jagħżlu l-Ewwel Karta u t-Tieni Karta A jistgħu jiksbu minn Grad 1 sa 5 (jiġifieri Gradi 1, 2, 3, 4, 5). Min iġib inqas minn Grad 5 jibqa' U (*Unclassified*).

Il-kandidati l i jagħżlu l-Ewwel Karta u t-Tieni Karta B jistgħu jiksbu grad li ma jkunx ogħla minn Grad 4 (jiġifieri, il-Gradi 4, 5, 6, 7). Min ma jġibx Grad 7 jkollu U (*Unclassified*).

L- Ispjega tal-Gradi

L-ispjega tal-gradi hi indikazzjoni ġenerali tal-livell milħuq mill-kandidati li ngħataw xi grad partikolari. Il-grad mogħti jiddependi minn kemm il-kandidat ikun laħaq b'mod ġenerali l -'Objettivi ta' l- Eżami'.

	Grad 1	Grad 5	Grad 7
	Il-kandidati li jingħataw Grad 1 huma mistennija li juru li għandom tagħrif u għarfien suffiċjenti li jippermettilhom jgħaddu ġudizzju fuq kwistjonijiet ambjentali lokali. B'mod aktar speċifiku, l-kandidati jridu juru li huma kapaċi li;	Kandidati li jingħataw Grad 5 huma mistennija li juru li għandom tagħrif u għarfien suffiċjenti ta' sensiela ta kwistjonijiet ambjentali lokali. B'mod aktar speċifiku, l-kandidati jridu juru li huma kapaċi li;	Kandidati li jingħataw Grad 7 x'aktarx li jkunu familjari ma' fatti sempliċi li jippermettulhom jifmhu kwistjonijiet ambjentali lokali ċari. B'mod aktar speċifiku, l-kandidati jridu juru li huma kapaċi li;
1	Jiftakru firxa wiegħsa ta' fatti u prinċipji fil-kontenut tas-suġġett mill-oqsma kollha tas-sillabu;	Jiftakru firxa mhux ħażin ta' fatti u prinċipji fil-kontenut tas-suġġett;	Jiftakru fatti u prinċipji bażiċi fil-kontenut tas-Suġġett;
2	Jiftakru kif firxa wiesgħa ta' aspetti reliġjużi, ekonomiċi, politiċi, u soċjali tal-kultura Maltija jinfluwenzaw l-ambjent u jispjegaw il-prinċipji implikati fihom:	Jiftakru aspetti reliġjużi, ekonomiċi, politiċi, u soċjali, sempliċi tal-kultura Maltija li jinfluwenzaw l-ambjent u jispjegaw il-prinċipji implikati fihom;	Jiftakru aspetti reliġjużi ekonomiċi, politiċi u soċjali sempliċi tal-kultura Maltija li jinfluwenzaw l-ambjent;
3	Jużaw tagħrif ta' proċessi u prinċipji soċjali, ekoloġiċi u kulturali f'sitwazzjonjiiet familjari, japplikawħ għall-sitwazzjonijiet mhux familjari u jifformulaw ipoteżijiet;	Jużaw tagħrif ta' proċessi u prinċipji soċjali, ekoloġiċi, u kulturali f'sitwazzjonijiet familjari u japplikawh għall-sitwazzjonijiet mhux familjari;	Jużaw tagħrif ta' proċessi u prinċipji soċjali, ekoloġiċi u kulturali f'sitwazzjonijiet familjari;
4	Jiddiskrivu varjeta' ta' kwistjonijiet ambjentali lokali, nazzjonali, reġjonali jew globali u l-implikazzjonijiet ekoloġiċi u kulturali tagħhom u jissuġġerixxu soluzzjonijiet alternattivi u prattiċi;	Jiddiskrivu varjeta' ta' kwistjonijiet ambjentali lokali, nazzjonali, reġjonali jew globali u l -implikazzjonijiet ekoloġiċi u kulturali taghhom;	Jiddiskrivu varjeta' ta' Kwistjonijiet ambjentali lokali, nazzjonali, reġjonali jew globali;
5	Jiddiskrivu r-rabtiet bejn fenomeni ambjentali relatati;	Jiddiskrivu r-rabtiet bejn fenomeni ambjentali sempliċi relatati;	Jifmhu r-rabtiet bejn fenomeni ambjentali sempliċi relatati;
6	Jissuġġerixxu diversi azzjonijiet li jistgħu jieħdu biex jirrisolvu kwistjonijiet ambjentali u jagħżlu l-aħjar azzjoni li tista tittieħed fid-dawl tal-impatt ekoloġiku u kulturali tagħha;	Jissuġġerixxu diversi azzjonijiet li jistgħu jieħdu biex jirrisolvu kwistjonijiet ambjentali bbażati fuq l-l-impatt ekoloġiku u kulturali tagħhom;	Jissuġġerixxu diversi azzjonijiet li jistgħu jieħdu biex jirrisolvu kwistjonijiet ambjentali.

Is- Sillabu

Tema 1: Id-Dinja: id-Dar Tagħna

It-Temp u l-Klima:
It-temp u l-klima: id-differenza ta' bejniethom. Fatturi li jaffettwaw il-klima ta' post: latitudni, distanza mill-baħar, l-irjiħat komuni u l-għoli ta' l-art. Proċess li jwassal għax-xita: xita orografika, b'kurrenti ċirkulari (*convection*) u ċiklonika. Kundizzjonijiet tat-temp kawża ta' anti-ċikluni u ċikluni f'żoni *temperate* (*depressions*). Il-qari ta' mapep tat-temp (*synoptic charts*). Karatteristiċi klimatiċi ewlenin ta' dawn ir-reġjuni prinċipali fid-dinja: il-Mediterran, Foresta Ekwatorjali u Deżerti Sħan. Tibdil fil-klima globali: tisħin globali/effett serra (CO_2, deforestazzjoni, gas metanu, CFCs). Il-ħsara lis-saff ta' l-ożonu: kawżiet u konsegwenzi ewlenin. Sehem iż-żagħżagħ biex jiddiljaw ma' dawn il-problemi ambjentali ta' hawn fuq.

Il-Blat u l- Formazzjoni tiegħu:
It-tliet familji ta' blat jiġifieri ignjus, sedimentarju, u metamorfiku. Il-formazzjoni u l-karatteristiċi ewlenin tal-blat sedimentarju tal-Gżejjer Maltin. L-użu ta' tipi varji ta' blat li jinsabu fil-Gżejjer Maltin. Il-fossili jiffurmaw parti mill-wirt nazzjonali tagħna. It-tmermir tal-blat: tifrik kawżat mis-silġ (*frost shattering*), sfoljazzjoni jew taqxir folja folja, tmermir bijoloġiku u kimiku). Il-ħamrija bħala riżors naturali vitali. Fatturi li jwasslu għall-formazzjoni tal-ħamrija. L-erba' komponenti prinċipali tal-ħamrija: l-għamla (*texture*), il-fond, il-kulur, il-kontenut organiku. Profil sempliċi tal-ħamrija. Tipi ta' ħamrija li nsibu fil-gżejjer Maltin (Ħamri, Kannella, Bajjad). It-telf tal-ħamrija: b'kawżiet naturali (xita u riħ) u konsegwenza ta' attivitajiet tal-bniedem (deforestazzjoni, ħart 'il fuq u 'l isfel, ragħa żejjed, eżawriment tal-ħamrija, ħitan tas-sejjieħ imwaqqgħin, u estensjoni ta' siti għall-bini). Il-konservazzjoni u l-immaniġġjar tal-ħamrija (afforestazzjoni, ħart favur il-*contour*, rotazzjoni - newba, ragħa ikkontrollat, għelieqi mtarrġa).

Attività Tettonika:
Ir-reġjun tal-Mediterran bħala reġjun seismiku. Siti fi ħdan il-Mediterran fejn iseħħu t-terremoti u attivita' vulkanika (il-Greċja, l-Italja, it-Turkija). L-istruttura nterna tad-dinja (il-qalba, il-qoxra, l-mantel - materjal ta' taħt il-qoxra). Attività tettonika: il-kawża ta' terremoti u l-vulkani. Perikli assoċjati ma' terremoti. Attività vulkanika: vulkani attivi, rieqda u estinti. Il-perikli (telf ta' ħajj, ħsara fil-propjetà u l-ambjent naturali) u l-benefiċċji (ħamrija għammiela, formazzjoni ta' ġebel prezzjuż, enerġija ġeotermali u attrazzjoni turistika) tal-vulkani.

Il-Baħar:
L-azzjoni tal-mewġ (erożjoni, ġarr u depożizzjoni) u l-forom ta' l-art kostali li jirriżultaw: taljiet mill-mewġ (*wave cut notches*); pjattaformi ffurmati mill-mewġ/blataforma (*wave cut platforms*); l-irtirar ta' l-irdumijiet (*cliff retreat*); formazzjoni ta' rjus ta' art (*headlands*) u bajjiet; erożjoni ta' irjus ta' art li jinkludu għerien, arkati jew ħnejjiet (*arches*), blat maqtugħ għalih (*stacks*) u stumps. Eżempji mill-Gżejjer Maltin ta' dawn il-formazzjonijiet tal-art kostali.

Ix- Xmajjar:
Elementi li jidhru fil-medda ta' xmajjar (ħondoq, kaskati, pjanuri ta' l-għargħar, meandri u ħamrija alluvjali). Kawżiet ta' l-għargħar (art baxxa, xita qawwija, deforestazzjoni, teħid ta' art agrikola għall - żvilupp ta' bini u toroq, bidla fil-klima). Kontroll ta' l-għargħar: benefiċċji u problemi.

L-Ekosistema:
L-ekosistema bħala sistema ta' interrelazzjonijiet bejn organiżmi ħajjin, u bejn organiżmi ħajjin u l-elementi fiżiċi madwarhom. Is-sehem tal-pjanti bħala produtturi. Is-sehem tal-annimali bħala konsumaturi. Is-sehem li għandom ċerti organiżmi fir-riċiklar ta' nutrijenti. Stħarriġ tal-interrelazzjoni tal-ispeċi ħajja (*biotic*) ma' dawk l-aspetti li mhumiex (*abiotic*) fi ħdan l-ekosistema tal-widien. It-theddid li qiegħed jagħmel ħsara lill-ekosistema naturali tal-widien tagħna: art meħuda minn pjanti aljeni, trejqiet ġodda għall-ilma tax-xita eċċessiv, tinġis ikkawżat minn ħsejjes u storbju mill-viżitaturi, rimi ta' żibel u skart bl-addoċċ, bini ta' djar u postijiet ta' divertiment.

Is-Soċjeta' Umana:
Il-proċess ta' soċjalizzazzjoni: in-normi u l-valuri bħala mezz ta' għaqda soċjali. Ir-rwol tal-valuri fil-proċess tal-iżvilupp soċjali. L-edukazzjoni fiċ-ċittadinanza nazzjonali. Lejn edukazzjoni għal ċittadinanza globali. Eżempji partikulari ta' prattika tajba fl-iskejjel: l-Ekoskola, ġimgħa għal Edukazzjoni Globali (*Global Education Week*), Skejjel ghal-Azzjoni Globali (*Global Action Schools*), Connectando Mundos, Riporters żgħażagħ għall-Ambjent (*Young Reporters for the Environment*). Il-kontribut ta' Malta fil-proċess ta' paċi fl-Ewropa u fir-reġjun tal-Mediterran mill-Indipendenza lil hawn.

Tema 2: L-Immaniġjar tar -Riżorsi

L- żvilupp Sostenibbli:
Definizzjoni ta’ żvilupp sostenibbli bħala żvilupp li jirrispetta l-bżonnijiet ambjentali, soċjali u ekonomiċi ta’ pajjiż. Il-miżuri meħtieġa biex jassiguraw is-sostenibilita` tal-industrija tal-bini fi ħdan il-gżejjer Maltin (leġislatura, il-ħidmiet tal-MEPA, l-assessjar tal-impatt ambjentali, kampanji għall-għarfien pubbliku, is-sehem u r-rwol tal-Għaqdiet Non Governattivi – NGO). L-addottar ta’ stil ta’ ħajja aktar sostenibbli miż-żgħażagħ ta’ Malta.

L-Importanza Strateġika ta’ Malta matul iż-Żminijiet:
L-importanza tal-Port il-Kbir (Ria Harbour) mal-milja taż-żmien. Ħarsa ġenerali ta’ kif bosta qawwiet għamlu użu minn Malta qabel l-1530. L-importanza marittima ta’ Malta matul il-perijodu tal-Kavallieri. Is sehem ta’ Malta bħala bażi navali u l-kontribut tagħha fil-gwerra tal-Krimeja u fiż-żewġ gwerer dinjija. L-effetti tal-ftuħ tas-Suez Canal u r-rwol ta’ Malta bħala ċentru tas-servizzi fil-Mediterran. Ir-rwol tal-Port Ħieles (*Freeport*) illum il-ġurnata.

L-Agrikoltura:
Tipi ta’ biedja (kultivazzjoni tar-raba’, trobbija tal-bhejjem u xogħol tar-raba’ u l-bhejjem fliemkien). L-użu u l-effetti tar-rotazzjoni ta’ l-uċuħ tar-raba’ (in-newba), irrigazzjoni, fertilizzanti, kontroll kemikali u bijoloġiku tal-pests, ħitan tas-sejjieħ. Definizzjoni u vantaġġi tal-biedja organika.

L-Ilma:
Iċ-ċiklu ta’ l-ilma. Il-produzzjoni, il-ħażna u l-provvista ta’ l-ilma: l-ilma tax-xita (*run off*), sistemi ta’ lqugħ, l-ilma tal-pjan jew akwiferi, ir-*reverse osmosis* u tal-ilma tad-drenaġġ. Ir-riskji għall ilma tal-pjan jew it-tisfija tal-akwiferi: inqas xita; estrazzjoni żejda; tniġġis; infiltrazzjoni ta’ kimiċi u ilma baħar.

Riżorsi li ma jiġġeddux:
Tipi diversi ta’ barrieri f’Malta - tal-Qawwi u tal-Franka. L-impatt negattiv tal-barrieri fuq l-ambjent Malti. Barrieri sostenibbli. Riabilitazzjoni ta’ barrieri mhux użati: rimi ta’ skart tal-bini (radam), ħolqien ta’attrazzjonijiet turistiċi. Riżorsi ta’ enerġija li ma jiġġeddux: żejt, gass, faħam (fjuwils) fossili u l-effetti tagħhom fuq l-ambjent. L-emmissjonijiet karboniċi ta’ Malta mqabbla ma’ pajjiżi Mediterranji oħra tal-Unjoni Ewropeja (EU): referenza għall-istatistika mill-Uffiċċju Nazzjonali tal-Istatistika (NSO). L-użu u l-vantaġġi ta’ sorsi alternattivi ta’ enerġija: (mir-riħ, mix-xemx, mill-mewġ, mill-enerġija idroelettrika u sorsi ġeotermali mill-frigħ il-baħar).

Il-Baħar:
L-impatt tal- attivita’ umana fuq l-ambjent tal- baħar. Rimi ta’ drenaġġ mhux proċessat, tixrid ta’ żejt, skart industrijali, sistemi ta’ dranaġġ, l-akwakultura, ħolqien ta’ ramliet ġodda. L-effetti tat-tniġġis tal-baħar. L-impatt tal-akkwakultura (*fish farming*) fuq l-ambjent tal-baħar u l- industrija tat-turiżmu.

Il-Biodiversita':
It-telf ta’ biodiversita` kkawżat minn: qerda ta’ ħabitat, kaċċa u sajd mhux sostenibbli, u l-importazzjoni ta' pjanti u speċi ta’ annimali aljeni għar -reġjun. Studju ta’ każ (*case study*) ta ’ biodiversita` ta’ xi wied fil-gżejjer Maltin. Protezzjoni u konservazzjoni tal-flora, il-fawna, u l-ħabitat tagħhom li jinstabu fil-periklu. Ir-rwol ta’ risevi nazzjonali biex jipprovdu kenn għall-ispeċi fil-periklu, jipproteġu abitat speċifiku, u biex jgħinu liċ-ċittadini japprezzaw l-ambjent naturali. Fowkus fuq xi sit protett fil-Gżejjer Maltin.

L-Immaniġġjar ta' l -Iskart:
It-tliet prinċipji fl-immaniġjar ta' l-iskart: tnaqqis ta’ l-iskart, l-użu mill-ġdid ta’ l-iskart u r-riċiklar u l-ġerarkija tagħhom. L-iskart bħala riżorsa. Miżbla ikkontrollata u l–inċinerazzjoni. Soluzzjonijiet possibbli għall-problema taż-żibel f’Malta.

Ir-Riżorsi Umani:
Edukazzjoni għall-ħajja għall-iżvillup tar-riżorsi umani. Is-sistema ta’ l-edukazzjoni f’Malta u l-iżvilupp tar-riżorsi umani f’Malta. L-immaniġġjar tar-riżorsi umani implikazzjonijiet tiegħu għal azzjoni soċjali (l-istituzzjonijiet, is-servizzi soċjali, ix-xogħol).

Tema 3: Il-Popolazzjoni Umana

Fatturi li ddeterminaw il-kwalità tajba tal-ħajja u l-iżvilupp tagħhom matul iż-żminijiet:

Il- Popolazzjoni:
Iż-żieda fil-popolazzjoni. Id-distribuzzjoni tal- populazzjoni u d-densità (fatturi pożittivi u negattivi). Il –migrazzjoni (fatturi li jiġbdu u oħrajn li jimbuttaw). L-impatt tal-bini tad-djar fuq l-ambjent.

Settlements:
Żvilupp storiku u demografiku ta' bliet u rħula Maltin. Il-qalba ta' l-ibliet u l-iżvilupp ta' diversi subborgi b'referenza speċjali għar-Rabat (Malta u Għawdex), il-Furjana, it-Tliet Ibliet u tas-Sliema . L-importanza storika ta' bliet qodma: l-Imdina, il-Birgu, il-Belt Valletta u Victoria. Irħula Maltin mitlufin. L-ibliet moderni u l-estensjonijiet ta' l-irħula Maltin b'referenza partikulari għal żoni residenzjali, żoni ta' villeġġjatura u ċentri turistiċi. Il-kuntrast ta' dawn ma' forom qodma ta' *settlement*.

Id-djar:
Il-Mandraġġ bħala *case study* tal-problema tad-djar u l-kundizzjonijiet sanitarji ħżiena fl-ibliet il-qodma matul l-aħħar żewġ sekli. Il-problema tas-saħħa minn ilma kontaminat u mis-sistema inadekwata ta' dranaġġ. L-effetti tal-gwerra u r-rikostruzzjoni. Il-bini ta' oqsma tad-djar f'lokalitajiet differenti. Il-problema tad-djar battala.

Is-saħħa pubblika:
L-isptarijiet u l-kura tas-saħħa matul iż-żmien. Il-mard li jittieħed (pesta u kolera) u l-impatt tiegħu fuq il-popolazzjoni. Is-sejba tal-mikrobu tad-deni irqiq fil-ħalib tal-mogħoż minn Sir Temi Żammit.

L-Edukazzjoni:
L-iżviluppi importanti fl-edukazzjoni mill-1800 'l hawn: Il-Kummissjoni Rjali ta' l-1836 u r-rapport ta' Keenan. Il-kwistjoni tal-lingwa u l-influwenza tagħha fuq l-edukazzjoni. Il-liġijiet ta' l-Edukazzjoni għal Kulħadd.

It- Trasport:
It-Trasport fuq l-art, fuq il-baħar, u bl-ajru. Fatturi li jinfluwenzaw l-għażla ta' tipi diversi ta' trasport (distanza, ħin, spiża u kontenut). L-iżvilupp ta' modi differenti ta' trasport (i.e. karrettuni, omnibus, ferrovija, tramm, *ferries*, xarabanks) marbutin ma' l-espansjoni ta' netwerks ta' kommunikazzjoni. L-influwenza tat-trasport fuq il-ħajja tan-nies (mobilita', l-inegwaljanza fl-aċċess, tnaqqis ta' spazju għar-rikreazzjoni, forom differenti ta' tniġġis, inċidenti).

Tema 4: Il-Komunitajiet Umani

Il-Komunita' Lokali:
In-nies li jgħixu fi ħdan il-komunita' (it-tfal, iż-żgħażagħ, l-anzjani, persuni bi ħtiġijiet differenti).L-istituzzjonijiet fi ħdan il-komunita': reliġjużi, edukattivi, tas-saħħa, politiċi, legali u ta' rikreazzjoni. L-organizzazzjonijiet, soċjokulturali u reliġjużi. Evalwazzjoni tar-relazzjonijiet soċjali bejn dawn l-istituzzjonijiet/organizzazzjonijiet u l-individwu.

Il-Wirt Kulturali Malti:
L-elementi li jsawru l-identita' kulturali ta' poplu (il-lingwa, in-normi u l-valuri, l-iżvilupp teknoloġiku). Il-kultura bħala mod ta' għajxien ta' poplu. In-normi bħala mezz ta' għaqda soċjali fis-soċjeta' Maltija. Id-drawwiet marbuta mal-mod kif il-Maltin jiċċelebraw il-festi reliġjużi u dawk mhux reluġjużi, okkażjonijiet tal-familja, avvenimenti sportivi. Ir-rwol tal-valuri (ir-rispett, l-ugwaljanza fl-opportunitajiet, id-drittijiet, ir-responsabbiltajiet, il-fatt li taċċetta d-differenzi fl-oħrajn) fl -iżvilupp tas-soċjeta'.

Il-Wirt Arkitettoniku fir-Reġjun tal-Mediterran:
Il-piramidi ta' l-Eġittu, l-Akropoli ta' Ateni, it-tempji Griegi f'Agrigento (Sqallija) u l-Kolossew (l-Italja), il-fdalijiet klassiċi ta' Sabratha (Libja) u ta' Kartaġni (Tuneżija) u l-arkitettura Mora f'Alhambra (Spanja).

Il-Wirt Arkitettoniku Malti:
Referenza ġenerali għall-fdalijiet Pre-istoriċi, Puniċi, Rumani, Paleo-Kristjani u Medjevali (tempji, oqbra, swar u linji ta' difiża, djar, banjijiet, torrijiet u katakombi).

Arkitettura Vernikolari:
Il-karatteristiċi ewlenin ta' raħal tipiku Malti. Bini tipiku Malti fil-kampanja u l-funzjoni tiegħu: ħitan tas-sejjiegħ, giren, għorof, duri, mqajel u rziezet. Referenza ġenerali għal-niċeċ u kappelli f'Malta u Għawdex. Strutturi trogloditi.

Żmien il-Kavallieri:
Il-wirt arkitettoniku barokk u manerista tal-Kavallieri ta' San Ġwann (bereġ, palazzi, djar u knejjes). Il-Knisja Konventwali ta' San Ġwann fil-Belt Valletta. L-isptarijiet u bini ieħor tal-Kavallieri. L-Akwedott ta' Wignacourt. Il- fortifikazzjonijiet u d-difiża ta' żmien il-Kavallieri: il-bini ta' ħitan, swar, fortizzi u torrijiet. Id-difiża tal-Port il-Kbir u Marsamxett. Id-difiża tal-kosta. Fortifikazzjonijiet f'Għawdex.

Żmien l-Ingliżi:
It- tisħiħ tad-difiża li ħallew il-Kavallieri tal-Ordni ta' San Ġwann (Sant'Iermu, Sant'Anġlu, il-Kottonera). Il-bini ta' fortifikazzjonijiet ġodda. L-importanza tal-linji difensivi u l-batteriji militari tul il-kosta. L-arkitettura neo-klassika u neo-gotika.

Bini Modern:
Kostruzzjonijiet moderni u kif dawn jirriflettu l-bidla soċjali li kellha tgħaddi minnha s-soċjeta` Maltija mit-Tieni Gwerra Dinjija 'l hawn.

Il- Konservazzjoni u r- Restawr:
Bżonn ta' konservazzjoni u restawr tal-patrimonju arkitettoniku Malti. Ir-rwol ta' aġenziji governattivi (Heritage Malta). Ir-rwol tal-kunsilli lokali u l-għaqdiet voluntarji.

Tema 5: Ix-Xogħol u l -Ħin tal-Mistrieħ

L- Erba' Setturi tal- Ekonomija
L-iżvilupp tal-ekonomija Maltija: minn ekonomija li tiddependi biss minn gżira-fortizza għal ekonomija diversifikata. L-erba' setturi tal-ekonomija: is-settur primarju (l-agrikoltura, is-sajd u x-xogħol tal-barrieri), is-settur sekondarju (il-manifattura), is-settur terzjarju (is-servizzi) u s-settur kwaternarju (dak diġitali). Eżempji mill-ekonomija Maltija ta' dawn l-erba' setturi. L-industrija tal-manifattura (l-industrija fil-qalba tal-ibliet): l-għażla tas-siti għall-bini ta' fabbriki industrijali. L-impatt ta' l-industrija fuq l-ambjent. L-esportazzjoni u l-importazzjoni. Il-Prodott Gross Domestiku. L-iżvilupp soċjoekonomiku. Ir-relazzjonijiet ekonomiċi ta' Malta ma' pajjiżi oħra. It-Turiżmu f'Malta: il-benefiċċji u l-implikazzjonijiet tat-turiżmu għall-ħajja ekonomika u soċjali f'Malta. L-ekoturiżmu. Il-perspettiva globali tat-turiżmu. L-impatt negattiv tat-turiżmu fuq l-ambjent.

L-Implikazzjonijiet Soċjali tax-Xogħol
L-imsieħba soċjali, it-trejd unions, il-parteċipazzjoni tal-ħaddiema, il-koperattivi tal-ħaddiema, il-ħarsien u s-sigurta' ta' saħħet il-ħaddiema fuq il-post tax- xogħol. L-immaniġġjar tar-riżorsi umani u xogħol aktar effettiv. Kif l-iżvilupp tal-ambjent tax-xogħol influwenza is-soċjeta' u l-istil tal- ħajja tan-nies (l-iżvilupp ta' ċentri kummerċjali ġodda, inugwaljanza ta' aċċess , il- ħtieġa għal ħiliet ġodda).

L-Istil tal-Ħajja f'Malta:
L-influwenza tal-mass midja, l-emigrazzjoni u t-turiżmu fuq l-istil tal-ħajja Maltija. L-immigrazzjoni irregolari f'Malta u l-effett tagħha fuq il- pajjiż. L-iżvilupp ta'soċjeta' multikulturali. L-istil kompless tal-ħajja tal-lum meta mqabbel ma' dak iżjed sempliċi taż-żmien ta' qabel. Id-divertiment f'Malta fis-seklu dsatax. Attivitajiet ta' divertiment: il-festa tar-raħal, it-tiġrijiet taż-żwiemel, l-Imnarja, il-wirjiet agrikoli, il-Karnival, il-każini tal-banda, il-ħwienet ta' l-inbid u l-għana. Id-differenza bejn modi ta' divertiment ta' l-imgħoddi u dawk tal-lum.

Tema 6: It-Tmexxija ta' Nazzjon

Il-Politika:
Il-politika bħala proċess ta' parteċipazzjoni fil-ħajja ċivika. Il-partiti politiċi u l- mod demokratiku ta' ħajja għaċ-ċittadini. Il-politika bħala sistema mibnija fuq il-gruppi ta' pressjoni, il-partiti politiċi, is-sistema parlamentari. Ir-rwol tal-partiti politiċi fl-iżvilupp tas-soċjeta`. Ir-rwol tal-kunsilli lokali fl-iżvilupp tal-kommunita` lokali. Interazzjonijiet bejn il-Gvern ċentrali u l-gvernijiet lokali.

L-Iżvilupp Kostituzzjonali f'Malta:
Is-Sette Guigno u l-kisba tal Kostituzzjoni tas-Self Government tal-1921. Il-Kostituzzjoni tal-1947 u l-introduzzjoni għad-dritt universali tal-vot. Il-ksib tal-Indipendenza. Malta ssir Repubblika.

Malta fl-Unjoni Ewropeja:
L-oriġini tal-Unjoni Ewropeja (EU). L-istituzzjonijiet tal-Unjoni Ewropeja: Il-Parlament Ewropew, il-Kummissarju Ewropew, il-Kunsill tal- Ministri. Ħarsa hafifa lejn l-iżvilupp politiku u ekonomiku ta' Malta fl-Unjoni Ewropeja.